

Anna Łucarz

Świadomość językowa i poczucie tożsamości regionalnej wśród uczniów wybranych szkół ze Świecia n. Wisłą

Język - Szkoła - Religia 8/2, 172-187

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ŚWIADOMOŚĆ JĘZYKOWA I POCZUCIE TOŻSAMOŚCI REGIONALNEJ WŚRÓD UCZNIÓW WYBRANYCH SZKÓŁ ZE ŚWIECIA N. WISŁĄ

1. W artykule podjęty zostanie problem świadomości językowej młodych mieszkańców południowego Kociewia, zwłaszcza znajomość gwarowej leksyki, będącej istotnym składnikiem tożsamości regionalnej. Drugim badanym zagadnieniem jest poczucie przynależności do regionu członków wybranej grupy.

W czerwcu 1989 roku, podczas uroczystości wręczenia księdzu Januszowi Pasierbowi Medalu im. Bernarda Chrzanowskiego, odznaczony mówił:

droga do uczestnictwa w kulturze – w Europie, w świecie – prowadzi przez przeżycia własnej tożsamości. Przez przeżycie własnej osobowości idzie się do przeżycia wspólnot. To co niewielkie jest konkretne... a uogólnienia, ideologie... są niebezpieczne... Małe ojczyzny uczą żyć w ojczyznach wielkich [...]¹.

Twierdził, że ten, kto nie broni i nie rozwija tego, co bliskie, nie jest zdolny do wielkich uczuć wobec tego, co wielkie na świecie. Wielu badaczy regionu oraz orędowników regionalnych idei próbuje uświadomić mieszkańcom Kociewia, iż bogactwo trwałych i znaczących osiągnięć przeszłych pokoleń jest ogromne, stąd należy je objąć szczególną troskliwością. Jak do tego odnoszą się sami Kociewianie? Czy dziś, w dobie globalizacji, facebooka, multiboxów, multiplexów, multiroomów, wszechobecnego „Lubię to!”, możemy mówić o poczuciu tożsamości regionalnej? Czy, wyłączając najprężniej w tej kwestii działających i najgłośniejszych wypowiedziących się mieszkańców Kaszub i Śląska, możemy mówić jeszcze o autentycznym poczuciu odrębności regionalnej w ramach jednego narodu? Czy są to zjawiska sztucznie stwarzane przez gminy

¹ K. Ickiewicz, *Dziedzictwo historyczne i kulturowe Kociewia*, [w:] *Tożsamość kulturowa obszarów przygranicznych w dobie globalizacji*, pod red. K. Ickiewicza, Pelplin-Tczew 2006, s. 38.

i organizacje, widzące taką potrzebę, nie dostrzegające jednak, że mieszkańcy Kociewia coraz bardziej chcą czuć się obywatelami świata? Czy pojęcie regionalizmu, małej ojczyzny jest aktualne wyłącznie wśród zespołów folklorystycznych i osób starszych? Witold Morawski zadał pytanie: „Regionalizm czy globalizm?”, podkreślając silne tendencje w obu kierunkach. Jakie są odczucia młodych ludzi w tej kwestii? Czy dla nich jest to temat ważny, wart dyskusji, zastanowienia i być może skłaniający do aktywnego działania na rzecz regionu, w którym żyją?

2. Rozważając kwestię tożsamości, należy pamiętać o jej interdyscyplinarnym charakterze² i o tym, iż kształtowanie się tożsamości indywidualnej związane jest z poczuciem odmienności, natomiast poczucie ja społecznego, a zatem także regionalnego, z podobieństwem języka, symboli. Jak twierdzą socjologowie, tożsamość kulturowa regionu jest ważnym elementem tożsamości społecznej. Szczepański tożsamość kulturową pojmuje jako:

względnie trwałą identyfikację pewnej grupy ludzi z określonym układem kulturowym tworzonym przez zespół idei, przekonań, poglądów, z pewnymi obyczajami oraz danym system aksjologicznym i normatywnym³.

Natomiast tożsamość regionalną definiuje w następujący sposób:

to szczególnie przypadek tożsamości społecznej i kulturowej opartej zarazem na tradycji regionalnej (lokalnej), odnoszonej do wyraźnie zdefiniowanego i delimitowanego terytorium, regionu (miejsca), jego specyficznych cech społecznych, symbolicznych, gospodarczych wyróżniających go spośród innych regionów⁴.

W przypadku badań tożsamości regionalnej mieszkańców Kociewia zastosowana analiza uwzględnia przede wszystkim perspektywę lingwistyczną, uwzględniającą mowę, język regionu jako uprzywilejowany element budujący poczucie przynależności do regionu i jego kultury. Konstytutywne składniki tożsamości to także: świadomość regionalna, indywidualna identyfikacja z regionem, wspólnota losów historycznych, funkcjonujący w mentalności jednostek

² Zob. T. Siudyło, *Indywidualne poczucie tożsamości*, [w:] *Język. Religia. Tożsamość*, t. III, s. 435.

³ Cyt. za: J. Wojtaś, *Kapitał społeczno-kulturowy pogranicza. Refleksje socjologiczne*, [w:] *Język...*, dz. cyt., s. 9.

⁴ M.S. Szczepański, A. Śliz, *Dylematy regionalnej tożsamości. Przypadek Górnego Śląska*, http://www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/kon2.html?file=tl_files/fotki%20kk/Dylematy%20regionalnej%20-%20Marek%20S.%20Szczepanski%2C%20Anna%20Sliz%2C.pdf, 1999.

i zbiorowości podział na: „my” i „oni”, przypisanie do miejsc i przestrzeni, zajmowanego terytorium. To ostatnie, w dobie migracji i metropolizacji, traci na znaczeniu w procesie kształtowania tożsamości regionalnej, stąd socjologowie patrzą na współczesną tożsamość społeczną przez pryzmat jeszcze innych elementów, redefiniując pojęcie tożsamości jako odwołującej się przede wszystkim do wspólnego terytorium (realnego czy wyobrażonego), które naznaczone jest wspólnotą dziejów, bohaterów, silnym poczuciem „my” oraz językiem, którego miejsce w grupowej identyfikacji – do tej pory zasadnicze – badacze określają jako słabnące⁵. Jerzy Bartmiński konstatuje, że język odgrywa istotną rolę w kształtowaniu tożsamości, lecz podkreśla, iż jest on jednym z wielu elementów jej kształtowania, a jego moc wynika z utrwalonych w nim obrazów kulturowych, mentalności; mówi też o semantycznym użyciu języka, a nie o jego emblematycznym zastosowaniu⁶:

tożsamość wspólnotowa ma charakter kulturowy, jest rozpoznawalna poprzez język pojmowany jednak nie „emblematycznie”, lecz jako skarbnica wartości tworzonych i dziedziczonych z tradycji⁷.

Zatem w dobie multilingwalności i wielokulturowości, nie tylko gwara kociewska, ale przede wszystkim język, sposób opisu świata, system wartości i mentalność mieszkańców Kociewia oddane w języku będą dla mnie wyznacznikiem kociewskiej tożsamości regionalnej oraz „archiwum” kultury regionu.

3. Bazę materiałową stanowią ankiety, sprawdzające znajomość wyrazów z gwary kociewskiej, zawierające sto gwaryzmów, zarówno wyrazów powszechnie znanych, słyszanych w codziennym użyciu mieszkańców Świecia (np. *jo*), jak i wyrazów nieużywanych, jednak znanych Kociewianom oraz słowa wyekscerpowane ze słowników Bernarda Sychty i Marii Pająkowskiej-Kensik, oznaczone przez badaczkę jako przestarzałe, a także na podstawie znajomości tych słów przez badacza. Uwzględniając pojawiające się w ankietach określenia, skupiam się na trafności podanych objaśnień, zgodnych bądź zbliżonych do wersji słownikowej, która stanowi „szablon” odpowiedzi. Respondentami byli uczniowie szkoły gimnazjalnej z dwóch klas pierwszych, to jest młodzież w wieku 13-14 lat, 15-16-latkowie z klasy trzeciej oraz uczniowie w wieku 17-18 lat uczęszczający do jednego ze świeckich techników. Łącznie badaniu poddano 100

⁵ C. Obracht-Prondzyński, *Badania społeczne na Kaszubach: stan i potrzeby*, [w:] *Kim są Kaszubi*, Gdańsk 2007, s. 60.

⁶ Zob. J. Bartmiński, *Językowy obraz świata jako podstawa tożsamości narodowej*, [w:] *Kultura a kręgi tożsamości*, pod red. T. Kostryrko, T. Zgólki, Poznań –Wrocław 2000, s. 6.

⁷ Tamże.

osób. Analiza lingwistyczna zebranego materiału ukierunkowana jest na wskazanie najbardziej reprezentatywnych gwaryzmów spośród zawartych w ankiecie oraz określenie roli gwary kociewskiej w budowaniu grupowej przynależności do regionu. Następnie omówione zostaną wyniki drugiej ankiety, sprawdzającej stopień poczucia tożsamości regionalnej, deklarowany w odpowiedziach na pytania o charakterze socjologicznym.

4. Wśród słów właściwie wyjaśnionych⁸ można wyróżnić te najbardziej znane, utrwalone, które badany rozpoznaje od razu, bez większych trudności, oraz te, które znają nieliczni. Widoczny jest podział na słowa, które znane są ponad połowie ankietowanych, następnie gwaryzmy objaśniane przez około 20-30 respondentów i wiele jednostkowych objaśnień czy skojarzeń, co ilustruje tabela 1.

⁸ Zgodne z wyjaśnieniami widniejącymi w *Popularnym słowniku kociewskim: co o kulturze i przyrodzie regionu warto a nawet trzeba wiedzieć*, pod red. M. Pająkowskiej-Kensik, Gruczno 2009.

GWARYZMY	LICZBA OBJAŚNIENI¹	WYJAŚNIENIE SŁOWNIKOWE²	WYJAŚNIENIE RESPONDENTÓW (wszystkie odpowiedzi i skojarzenia)
<i>jo</i>	66	tak	<i>tak, potwierdzenie, akceptacja, ew. słowo pochodzące z języka niemieckiego, oznaczające tak. Niektórzy z uczniów podawali odpowiednik angielski w postaci ok.</i>
<i>mučka</i>	58	krowa	<i>krowa</i>
<i>bryle</i>	57	okulary	<i>okulary</i>
<i>wyro</i>	55	łóżko	<i>łóżko</i>
<i>pyta</i>	46	noga	<i>noga, stopa, tylko raz potocznie gira</i>
<i>ździebko</i>	45	trochę	<i>trochę, okruh</i>
<i>gzub</i>	41	dziecko	<i>małe dziecko, bachor; dzieciar; niegrzeczne dziecko, zły dzieciak.</i>
<i>pierny</i>	34	pieprzny	<i>ostry, pikantny</i>
<i>tutka</i>	30	papierowa torbka	<i>reklamówka; ale też paczka na prezenty; torba urodzinowa; torba papierowa; opakowanie</i>
<i>chaštu</i>	28	spać	<i>skojarzenie: spanie</i>
<i>zamudzać</i>	25	zabrać czas	<i>zanudzać, zabierać czas</i>
<i>chruchel</i>	24	kaszel	<i>kaszel lub z przydawką duszący kaszel</i>
<i>jadowić</i>		złościć się	<i>buhwersować, gniewać, złościć</i>
<i>klatry</i>	23	włosy	<i>włosy</i>
<i>dziómdziać</i>	22	jeść wolno, bez apetytu, mlaskać	<i>skojarzenie ze sposobem jedzenia mielić; wolno jeść; skubać; dziobać; ssać; grzebać; mlaskać; żuć, a nie jeść, czy nawet dzióbzciać – tak jeść</i>

<i>bombón/bombón</i>	21				
<i>nudle</i>		cukierek		cukierek	
<i>nazad</i>		makaron		<i>makaron; kluski</i>	
		z powrotem		nietypowe, jednostkowe objaśnienie: <i>wsteczny</i> oraz <i>nawrót</i> czy <i>cofać się</i>	
<i>sznoka</i>	19	drożdżówka		<i>drożdżówka, takie ciastko</i>	
<i>kuch</i>	17	placek (głównie drożdżowy)		<i>placek</i>	
<i>futrować</i>	16	karmić		<i>karmić</i>	
<i>chwatko</i>	16	prędko		<i>szybko; zryw</i>	
<i>knykeć</i>	15	staw palca		<i>palec; kości palców; kciuk</i> lub ogólnie <i>jakaś kończyna</i>	
<i>feflónić</i>	14			<i>zaczynać się; pluć, mówiąc coś; seplenić; mówić coś pod nosem</i>	
<i>frysztyk</i>	12	śniadanie		<i>posilek, śniadanie po niemiecku</i>	
<i>karować się</i>		wchodzić bez zaproszenia		<i>wprosić się; wypychać się; wchodzić gdzieś na siłę; pchać się</i>	
<i>przyjęciny</i>		uroczystość I komunii świętej		<i>pierwsza komunia; przyjęcie</i>	
<i>lófrować</i>	10	łazikować		<i>włóczyć się; plotkować; przebywać poza domem; wyjaśnienie potoczne „łazić po budach”; wagarować; chodzić na gościnę; zwiedzać; często wychodzić z domu; a nawet objąć się</i>	
<i>mycka</i>		czapka		<i>czapka</i> albo ze szczegółowym określeniem funkcji: <i>czapka na noc</i>	

<i>bulaja</i>	9	guz	guz
<i>rychtować</i>		przygotowywać	<i>śpieszyć się</i> lub <i>szkować się</i>
<i>balija</i>		wanna	<i>wanna metalowa</i> ; <i>drewniana wanna do prania</i> lub <i>miska</i> , a nawet semantycznie odległe skojarzenie <i>basen</i>
<i>buksy</i>		spodnie	<i>spodnie</i>
<i>lontrus</i>	7	urwis	<i>kość leniwy</i> ; <i>łobuz</i> ; <i>urwis</i> ; <i>łotr</i> ; <i>rozrabiała</i> ; a nawet potoczne, indywidualne skojarzenie: <i>ćpun</i>
<i>karadeja</i>	6	marny powóz	<i>stary wóz</i> , a nawet skojarzenie <i>karoca</i> i <i>powóz</i> , dalekie od znaczenia słownikowego
<i>krale</i>		długie paznokcie	<i>paznokcie</i> ; <i>pazury</i>
<i>feste</i>		mocno	<i>mocno</i> albo <i>dobrze</i> ; <i>dużo</i>
<i>kana</i>		konwia na mleko	<i>naczynie do przewozu mleka</i> ; <i>naczynie do mleka</i> ; <i>dżban do mleka</i> , z dodatkowym określeniem <i>taki duży</i>
<i>plachandy</i>	5	łazikowanie, przebywanie poza domem	<i>wyjście z domu bez określonego celu</i> lub <i>idziesz do znajomych na dwór</i> ; <i>wycieczki</i> ; <i>chodzenie</i> ; <i>wizyty</i>
<i>kara</i>	4	taczka	<i>taczka</i>
<i>grapa</i>		duży garnek	<i>miska</i> ; <i>garnek</i>
<i>kele</i>		obok, przy	<i>kele czegos</i> ; <i>obok</i> ; <i>kolo</i>
<i>pluchy</i>		pościel	<i>pościel</i> ; <i>poduszki</i>

<i>badejki</i>	3	kąpielówki	<i>spodenki albo garki lub pantalony</i>
<i>glónza</i>		twaróg lub ktoś niezdarne	potoczne: <i>tajza; lejba; ciamajda czy fletjucha</i>
<i>szmyrgać</i>	2	rzucać	<i>rzucać</i>
<i>zabaczyć</i>		zapomnieć	<i>zapomnieć</i>
<i>fertych</i>		gotowe	
<i>leberka</i>		wątrobianka	<i>paszтетowa lub wątrobianka</i>
<i>bubu</i>		zimno	<i>zimno</i>
<i>na szrej</i>		na ukos	<i>na skróty; na skos przez pole</i>
<i>bana</i>	1	pociąg, dworzec kolejowy, kolej	<i>pociąg</i>
<i>fyrteł</i>		zakamarek, miejsce	<i>kawałek czegoś; rewir</i>
<i>Pułki</i>		ziemiaki w mundurkach	<i>Ziemiaki</i>
<i>flancki</i>		Sadzonki	<i>sadzonki roślin</i>

Tab. 1. Znajomość słownictwa kociewskiego wśród uczniów

¹ Prawidłowe odpowiedniki języka ogólnopolskiego zgodne z cytowanymi objaśnieniami słownikowymi.

² Na podstawie słownika M. Pająkowskiej-Kensik.

³ (Komentarz autorki) Badanie było realizowane wiosną 2012 r. przed rozpoczęciem Euro 2012 w Polsce, ale po wyborze piosenki pt. *Koko Euro Spoko* w wykonaniu ludowego zespołu Jarzębina na hymn tych mistrzostw.

Jako słowa poprawnie objaśniane, oprócz odpowiedzi szablonowych, rozumieć także skojarzenia znajdujące się w tym samym polu semantycznym co znaczenie słownikowe bądź jakkolwiek zbliżony sens odpowiedzi respondenta lub jego skojarzenie, także niepełne. Jednocześnie taką sytuację sygnalizują opisowo obok wyjaśnienia.

Wśród odpowiedzi pojawiły się także skojarzenia nieprawidłowe, w kontekście prowadzonych badań, np. *bonbón/bónbón*, objaśniane przez uczniów jako cukierek, ale i nieprawidłowo jako *benben* czy *banan*. Zwłaszcza to ostatnie, tak jak wyraz *antylopa*, będący objaśnieniem kociewskiego *ańtop*, zwracają uwagę na brak znajomości realiów folklorystycznych i brak świadomości, że zarówno antylopa, jak i banan, były dla gwary kociewskiej bardzo odległe, stąd trudno znaleźć je w leksykonie dialektu kociewskiego. Podobnie jak współczesnych skojarzeń, opartych często na podobieństwie fonetycznym gwaryzmu i odpowiedzi podanej przez ankietowanego, np. *krale* to korale, dalej *kara* to *szlaban*, tzn. brak możliwości wychodzenia na dwór, jak napisała zdecydowana większość, *sznoka* to mina, *grapa* to winogrona, a *zabaczyć* to, według badanych uczniów, *zayć tabakę*, a nie kociewskie *zapomnieć*, ale o tym pamiętali nieliczni.

Nierzadko wyjaśnienia młodych mieszkańców Kociewia pokazują, że kojarzą dany wyraz, lecz nie znają dokładnego znaczenia i zastosowania w codziennej mowie, bądź rekonstruują znaczenie na podstawie indywidualnych konotacji semantycznych, znanego sobie kontekstu, fragmentu rzeczywistości, jak np. w słowie *łófrować*.

Zdecydowanie najwięcej objaśnień podawali uczniowie w wieku 17-18 lat. Być może wynika to z faktu, iż uczniowie z tych klas w większości mieszkają na wsi, często w rodzinach wielopokoleniowych, w których żyją jeszcze najstarsze osoby, tj. babcia, dziadek, posługujące się gwarą lub wplatające jej elementy do potocznego, codziennego dyskursu, co notabene jest jedną z cech współczesnego języka wsi. Być może wiek, większa wiedza i indywidualna świadomość językowa sprawia, że osoby z tej grupy odpowiedziały prawidłowo na wiele pytań.

W grupie 100 słów pojawiły się gwaryzmy całkowicie nieznanne, które wcale nie zostały objaśnione albo ankietowani podali błędne znaczenia. Są to następujące wyrazy (wraz z wyjaśnieniem słownikowym):

ańtop `byłe jaka zupa`
bónka `kawa naturalna`
brutka `narzeczona`
brzan `zupa z suszonych owoców`
derować `trwać, dłużyć się`
dondrówka `zrzędzić`
dychtowny `gęsty`
felować `brakować`

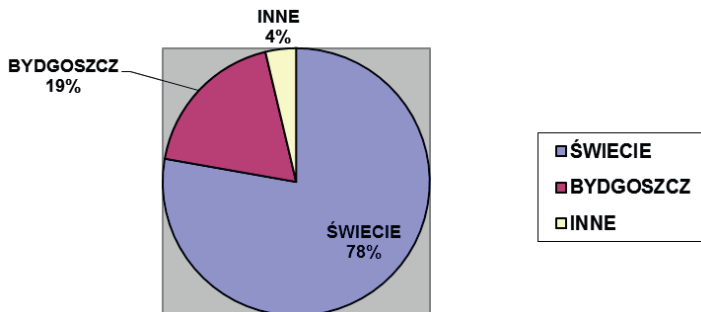
frechowny `bezczelny`
grochowinka `chruścik, faworek`
grula `nos`
halać `przynieść, taszczyć coś`
heklować `szydełkować`
jaka `sweter`
kierzanka `narzędzie do wyrobu masła`
krużowaty `kręcone włosy`
kurzajka `grzyb kurka, narośl`
kymrować się `troszczyć się`
lypy `usta, wargi`
maltych `obiad`
miga `komar`
munia `gęba, pysk`
sztryfle `skarpety`
szkurpie `stare buty`
szuńdy `nosidła do wody`
taska `filizanka`
termedyje `kłopoty, awantury`
walny `ważny`

Jedną z przyczyn nieznamomości tych słów jest fakt, że słowa te nazywają czynności, przedmioty oraz rzeczy nieznanne, które wyszły już z użytku, są rzadko wykorzystywane (zwłaszcza przez osoby poddane badaniu), jak np. byle jaka zupa, zupa z suszonych owoców (*aińtop*), narieczona nazywana *brutką* oraz nosidła do wody (*szuńdy*) i narzędzie do wyrobu masła czy szydełkowanie. Innym czynnikiem może być korzystanie ze współczesnych nazw przedmiotów, często będących zapożyczeniem, związanych z pewną modą językową, np.: *sweter* – *casual* lub *kardigan*, *obiad* to *lunch*, *komar* to *moskit*, *skarpety* nazywane są *stópkami*, *duży* okreśłany jest mianem *mega*, *hiper*. Proces ten wiąże się poniekąd z odwrotem gwary, będącej dziś w użyciu coraz częściej jako zabieg artystyczny, ludowa stylizacja, aniżeli podstawowy kod komunikacyjny. Jedną z przesłanek, tłumaczących taki stan znajomości i użycia gwaryzmów, może być nieustanna wulgaryzacja języka uczniów, którzy zamiast eufemizmów częściej używają wyrażen powszechnie uważanych za niestosowne, dlatego zamiast *munia*, czyli gęba albo pysk, spotkamy w codziennym użyciu wyrazy *ryj* lub *morda*.

5. Wśród badanej grupy uczniów przeprowadziłam także drugą ankietę, w której znalazły się pytania dotyczące miejsca urodzenia, pochodzenia rodziców oraz poczucia przynależności do większej grupy – tutaj można było zadeklarować, że jest się Kociewiakiem, Pomorzanie, Polakiem lub obywatelem świata,

określonym jako kosmopolita. Zagadnienie tożsamości regionalnej i odpowiedzi na poniższe pytania przedstawiają się następująco.

a) Podaj miejsce urodzenia

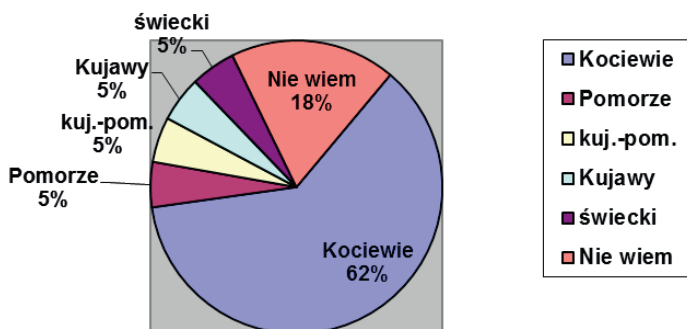

Wykres 1. Miejsce urodzenia

W tej grupie uczniów zdecydowana większość urodziła się w Świeciu, nieliczni podali Bydgoszcz, a pojedyncze osoby nazwy innych, czasem odległych miejscowości, np. Bartoszyce.

b) Określ region, w którym się urodziłeś

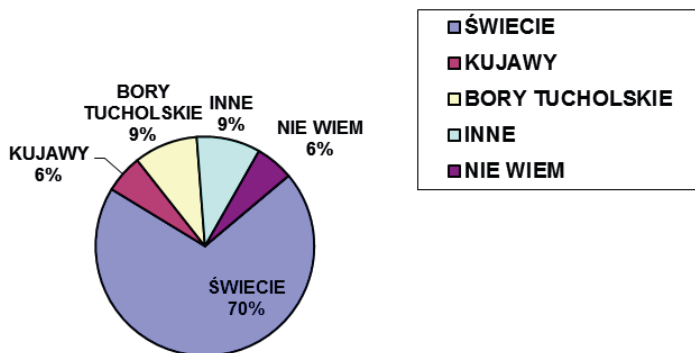
W tym pytaniu poprosiłam ankietowanych, aby nazwali, określili swoje miejsce urodzenia i zamieszkania w kontekście regionalnym. Najwięcej osób wpisała Kociewie, część osób nie umiała określić ani nazwać okręgu, w jakim mieszkają. Następnie badani po równo wskazywali na region świecki (zamiast powiat świecki), pojawiło się też Pomorze (jako makroregion dla tego obszaru), a także Kujawy czy nazwa województwa kujawsko-pomorskiego.

Wykres 2. Region urodzenia

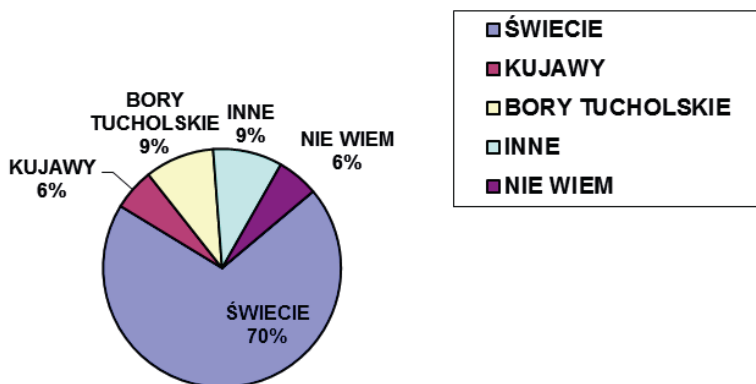
c) Pochodzenie rodziców

Następne pytania dotyczyły pochodzenia rodziców, najpierw matki, potem ojca. Zdecydowana większość pochodzi ze Świecia (74%), chociaż pojawiały się także inne miejscowości: albo okoliczne wioski, albo miasta znajdujące się w odległych regionach kraju (17%). Kilka osób wskazało na Bory Tucholskie (5%), jeszcze mniej podało Kujawy i tyle samo osób nie знаło miejsca urodzenia matki (2%).

Wykres 3. Pochodzenie matki

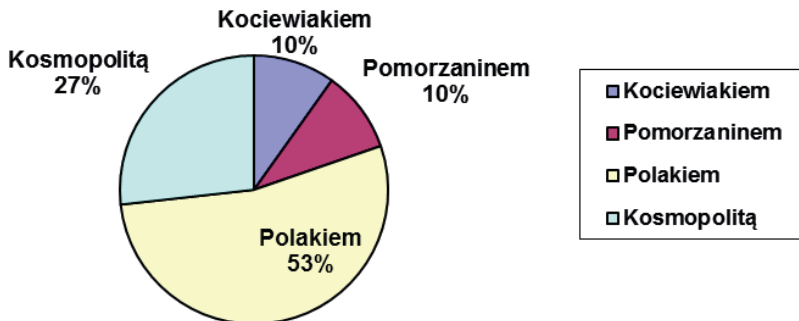
Pochodzenie ojca zostało określone podobnie jak pochodzenie matki, tzn. większość (70%) urodziła się w Świeciu, kilkanaście osób w okolicznych miejscowościach (9%) oraz w Borach Tucholskich (9%), na Kujawach (6%), tylu samo uczniów nie wiedziało, skąd wywodzi się ojciec.

Wykres 4. Pochodzenie ojca

d) Czujesz się...

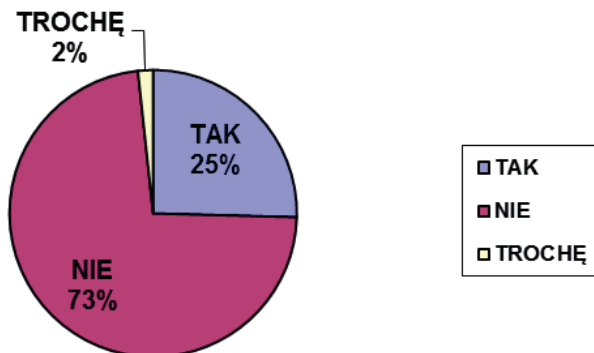
W tym pytaniu poprosiłam uczniów o wpisanie ich tożsamości mentalnej, tzn. określenie tego, kim się czują. Tożsamością nadrzędną okazała się tożsamość narodowa (53%), następną kategorią związaną z identyfikacją był „obywatel świata” lub kosmopolita – tę odpowiedź zaznaczyło aż 27% ankietowanych. Natomiast Pomorzaniem czy Kociewiakiem czuje się tylko odpowiednio po 10% ankietowanych.

Wykres 5. Tożsamość mentalna – czujesz się...

e) Czy czujesz się związany z Kociewiem?

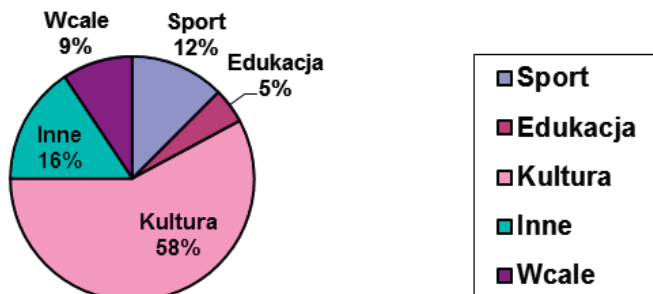
Powyższe wyniki nie są zaskakujące w kontekście kolejnego pytania o poczucie związania z Kociewiem: aż 73% ankietowanych odpowiedziało negatywnie, co oznacza, że $\frac{3}{4}$ młodych mieszkańców regionu uczęszczających do szkół objętych przeze mnie badaniami nie czuje związku z Kociewiem, zaledwie kilkoro uczniów tę więź odczuwa. Pozostałe 25% uczniów zadeklarowało swój związek z Kociewiem.

Wykres 6. Poczucie związania z regionem

f) Kociewie jest atrakcyjne pod względem...

Kolejne pytanie miało zwrócić uwagę na to, dzięki czemu młodzi mieszkańcy Kociewia mogliby się utożsamiać z regionem. Pod jakim względem jest on atrakcyjny? Okazało się, że najbogatsza i najciekawsza jest oferta kulturalna tego obszaru, na co wskazało aż 57% ankietowanych, następnie sport i edukacja. Znalazła się również grupa (9% osób), dla których Kociewie nie jest wcale atrakcyjne oraz inne pojedyncze wypowiedzi, zakwalifikowane jako inne (16%).

Wykres 7. Kociewie jest atrakcyjne

g) Z czym kojarzy Ci się Kociewie?

W tym otwartym pytaniu należało dopisać własne skojarzenia, co z perspektywy antropologicznej i socjolingwistycznej jest niezwykle istotne. Mimo średniej, a niekiedy nawet słabej znajomości gwary kociewskiej, to właśnie ją wskazano jako najczęstsze skojarzenie, zaraz za nią uplasowały się kolorowe, ludowe stroje. Kolejne skojarzenia to Świecie, zespoły i piosenki ludowe, następnie starsi ludzie i emeryci, ale też: *roślinność*, *haft kociewski*, *domowe jedzenie*, dalej *tradycje i stare obyczaje*. Inne, zdecydowanie najrzadsze, bo indywidualne skojarzenia to: *Państwo Pajkówscy*, *piosenka na Euro* czy po prostu *wieś*.

LP.	SKOJARZENIA Z REGIONEM I EMBLEMATY	ILOŚĆ
1.	<i>GWARA/ jo</i>	21+2
2.	<i>Kolorowe stroje, ew. stroje ludowe</i>	20
3.	<i>Świecie</i>	7
4.	<i>Zespoły i piosenki ludowe</i>	5
5.	<i>Starsi ludzie, emeryci</i>	4
6.	<i>Roślinność</i>	3
7.	<i>Haft</i>	3

8.	<i>Domowe jedzenie</i>	3
9.	<i>Tradycja, stare obyczaje</i>	3
11.	<i>Gruczno</i>	2
12.	<i>Państwo Pająkowsy</i>	1
13.	<i>Wieś</i>	1
14.	<i>Piosenka na Euro³</i>	1

6. W piątym zeszycie „Tek Kociewskich” można odnaleźć badania Karoliny Chamskiej i Jakuba Radzewicza, pt. *Kociewie widziane oczyma młodych ludzi*⁹. W artykule autorzy zamieszczają wyniki swoich badań, przeprowadzonych na grupie 25 osób w wieku 15-25 lat. Ich wyniki pozwolę sobie przytoczyć, aby zobrazować stan poczucia tożsamości regionalnej, świadomości młodych ludzi w Świeciu n. Wisłą na tle innych młodych Kociewiaków.

Pytanie:	ŚWIECIE	TCZEW	STAROGARD
Czujesz się:			
Kociewiakiem	10%	4%	24%
Pomorzaninem	10%	32%	20%
Polakiem	53%	56%	52%
Kosmopolitą	27%	8%	4%
Czy czujesz się związany z Kociewiem?			
TAK	25%	36%	68%
NIE	73%	64%	32%

Tożsamością nadrzędną, pierwszą jest tożsamość narodowa, następnie młodzież ze Świecia czuje się kosmopolitami (27%), natomiast młodzież z Tczewa czuje się Polakami, następnie Pomorzanami (32%), regionalna tożsamość kociewska uwidacznia się najbardziej wśród młodych ludzi ze Starogardu Gdańskiego, którzy wskazali, że czują się także Kociewiakami (24%). Potwierdza to kolejne pytanie, w którym mieli oni określić, czy czują się związani z Kociewiem. O ile w Świeciu i Tczewie wygląda to podobnie: 74% i 63% nie odczuwa tego związku, o tyle w Starogardzie Gdańskim silny związek z regionem deklaruje aż 68% respondentów.

⁹ K. Chamska, J. Radzewicz, *Kociewie widziane oczyma młodych ludzi*, „Teki Kociewskie” 2011, z. 5, s. 53.

7. Powyższe wyniki badań potwierdzają fakt, że język jest istotnym składnikiem tożsamości regionalnej. Można powiedzieć, że młodzież z wybranych świeckich szkół *ździebko* zna gwarę, ale z regionem w większości się nie utożsamia, młodzi ludzie czują się Polakami, kosmopolitami, dopiero potem Pomorzanami i na końcu Kociewiakami. Pytanie, czy poczucia tożsamości regionalnej w ogóle nie ma wśród młodych Kociewiaków w okolicach Świecia, czy dopiero się kształtuje – ta kwestia nadal pozostaje nierozstrzygnięta i otwarta na dalsze eksploracje. Nasuwają się także refleksje dotyczące złożoności zagadnienia, bowiem w obrębie jednego regionu widoczne są tak znaczne różnice w podejściu do jego tradycji, historii oraz jednostkowej identyfikacji z nim. Czy stwierdzenie „Jestem Kociewiakiem” będzie przywodziło na myśl wierszyk i negatywne skojarzenia z cepeliadą czy raczej będzie budziło dumę i radość z takiej deklaracji. Są to pytania naglące w dobie globalizacji i krystalizowania się małych ojczyzn w Europie. Problem zawarty w temacie jest krokiem w stronę badań o szerszym zasięgu i zakresie, które całościowo będą podejmowały zagadnienie poczucia przynależności mieszkańców Kociewia do tego regionu.

Summary

Language awareness and the sense of regional identity among the students of the selected schools from Świecie on the Vistula river

This article is an effort answers for the question of regional identity pupils of secondary and high school in the Świecie. It is a report of research to verify pitch awareness dialect which is one of the determinant of regional identity. Conducted interviews and questionnaires shows the picture of the “typical” Kociewianin and look for the regional question and Kociewie from the perspective of his young residents. Exploration was perform in group of people in age of 13-18.